

УДК 37.046.3.016

А. П. ЛАВРИНЕЦЬ

аспірант

ДВНЗ “Університет менеджменту освіти” НАПН України, м. Київ

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва в різні періоди професійної діяльності, проаналізовано умови розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва в курсовий та міжкурсовий періоди, розглянути умови розвитку творчого потенціалу в процесі самоосвітньої педагогічної мистецької діяльності.

Ключові слова: творчий потенціал, учитель музичного мистецтва, сучасна педагогічна мистецька освіта, умови розвитку творчого потенціалу, курсовий, міжкурсовий періоди, самоосвіта.

Процес реформування сучасної мистецької освіти з урахуванням новітніх тенденцій педагогічної діяльності, які викликані появою нових освітніх мистецьких програм, стандартів, потребує науково-методичного супроводу. У мистецькій професійній педагогічній діяльності важливого значення набуває розвиток творчого розвитку сучасного вчителя музичного мистецтва в різні періоди професійної діяльності. Для з'ясування особливостей розвитку творчого потенціалу вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти та визначення технології її розвитку потрібно розглянути умови розвитку творчого потенціалу в процесі самоосвітньої педагогічної мистецької діяльності, у період проходження курсів підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період, які є важливими для розвитку педагогічної творчості сучасного вчителя та його творчого потенціалу.

Дослідження проблеми розвитку творчого потенціалу вчителів музичного мистецтва дало змогу визначити, що творчий потенціал учителя музичного мистецтва значно розвивається в період набуття нових знань та практичних навичок під час курсової перепідготовки, а також у процесі проведення різних науково-практичних заходів у міжкурсовий період. Особливою для кожного вчителя є самоосвітня педагогічна мистецька діяльність, що дозволяє спрямувати власну педагогічну роботу на уроках та в позаурочний період на педагогічну творчість, а також створює умови для розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва, що дає змогу вдосконалювати освітній процес та загалом розвиває творчість учнів.

Питання творчості розкрито в працях В. Андрєєва, О. Брушлінського, Л. Виготського, В. Загвязинського, І. Зязюна, В. Кан-Калика, В. Краєвського, Н. Кузьміної, О. Матюшкіна, С. Сисоевої та ін. До проблем творчого професійного розвитку педагога в системі післядипломної освіти звер-

талися у своїх публікаціях Н. Бібік, І. Жерносек, Л. Набока, В. Олійник, Н. Протасова, В. Пуцов та ін. Відомі концепції Д. Богоявленської, В. Давидова, Я. Пономарьова, М. Резніка, С. Сисоєвої розглядають широко проблеми творчості, творчої особистості, розвитку творчого потенціалу, а в концепціях таких педагогів, як Л. Виготський, Г. Костюк, О. Ковальов, Т. Кудрявцев, Ю. Кулюткін, О. Леонтєв, С. Максименко, О. Матюшкін, В. Моляко, М. Ніколаєнко, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Рубінштейн, С. Сисоєва, Г. Сухобська, Б. Теплова, М. Ярошевський, зроблено акцент на проблемах творчості та творчого процесу. У працях М. Гриньової, Н. Гузій, М. Євтуха, І. Зязюна, Н. Кічук, Н. Кузьміної, О. Савченко, В. Сластьоніна висвітлено аспекти розвитку особистості професіонала. Дисертаційні роботи Н. Білика, С. Болсуна, В. Буренка, В. Вітюка, А. Зубко, К. Кальницької присвячені проблемам творчості як важливого результату підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної освіти.

Проблемам розвитку творчості, творчої активності та творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва й учителя музичного мистецтва присвячені праці Л. Баренбойма, Е. Бриліна, Л. Виготського, О. Костюка, Л. Масол, С. Науменко, О. Олексюка, Г. Падалки, В. Петрушина, Б. Теплова, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Цигульської. Водночас питання розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва в умовах сучасної мистецької освіти недостатньо систематизовано.

Мета статті – розглянути особливості розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва під час курсової підготовки, у міжкурсовий період та в процесі самоосвітньої творчої мистецької діяльності.

Для розгляду особливостей розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва в умовах сучасної мистецької освіти варто зупинитися на розгляді самого процесу творчості та процесу розвитку творчого потенціалу. У філософській літературі творчість тлумачать як діяльність людини зі створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, зумовлену потребами суспільства, що й визначають ті завдання, над розв'язанням яких працюють люди, чия діяльність пов'язана з творчістю (винахідники, вчені, письменники, художники, митці, учителі) [6, с. 11].

У психології творчість розуміють як процес створення нового та як сукупність властивостей особистості, які забезпечують її включення в процес творчості. У багатьох джерелах подано поняття “педагогічна творчість”. Професійна творчість учителя являє собою діяльність, спрямовану на оволодіння педагогічним досвідом, що дає змогу вдосконалювати професійну діяльність [6, с. 162].

Поняття “творчий потенціал особистості” проаналізовано в працях О. Рудницької крізь призму професійної діяльності педагога. Дослідниця розглядала потенціал учителя як професійну якість, що реалізується за допомогою психічних утворень особистісного рівня: комунікативності, емпатії, креативності, рефлексії. У дослідженнях І. Підласого, С. Олійника доведено, що для втілення творчих педагогічних намірів необхідний синтез

професіоналізму й творчості. Зокрема, Н. Кічук відводила значущу роль організаційно-педагогічним умовам, що сприяють пробудженню потенційних резервів педагога, формуванню творчої індивідуальності засобами самостійної роботи. Психологічні аспекти розвитку креативності майбутніх учителів досліджено в працях Т. Гусєва, які забезпечують готовність учителя до творчої педагогічної діяльності та творчого мовленнєвого спілкування [6, с. 43].

Сучасна мистецька освіта, яка є органічною частиною вітчизняної освіти, стає потужним засобом формування нової культурної реальності, нового погляду на педагогічні мистецькі процеси, а тому потребує вироблення сучасних стратегій та підходів до переосмислення й удосконалення існуючих моделей науково-методичної та практичної підготовки вітчизняних педагогічних працівників мистецької освіти й спрямування розвитку післядипломної педагогічної освіти на створення умов для розвитку педагогічної творчості вчителя.

Сучасна мистецька освіта, яка наразі перебуває в стадії реформування й оновлення на всіх її рівнях, потребує висококваліфікованих фахівців, які здатні до творчого розвитку та мають високий рівень мотивації щодо впровадження в освітній процес інновацій, які б забезпечили перехід мистецької освіти на вищий професійний рівень. Аналіз професійного шляху вчителя музичного мистецтва дає змогу виділити певні періоди, які сприяють професійному вдосконаленню та розвитку педагогічної творчості й творчого потенціалу.

Так, першим періодом становлення професіонала можна вважати мистецьку педагогічну професійну підготовку вчителя музичного мистецтва, що здійснюється у вищих навчальних закладах. Творчий потенціал майбутніх фахівців формується в процесі їх участі в практичних, семінарських заняттях, тематичних спецкурсів. Більшість практичних занять майбутніх учителів спрямована на становлення їх творчого потенціалу як музикантів – виконавців, що здійснюються переважно через індивідуальну фахову підготовку (індивідуальні заняття, репетиції) та набувають розвитку в процесі групової та колективної творчої діяльності, в інструментальній, вокально-хоровій творчості. На думку В. Воєводіна, найефективнішою формою занять, які сприяють розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів, є навчальний оркестровий колектив, в якому створюються умови для формування творчих здібностей, потенційних можливостей музиканта-виконавця [5].

Особливого значення набувають індивідуальні заняття, які сприяють гнучкому розвитку всіх компонентів творчого потенціалу студентів. Варто звернути вагу на індивідуальні заняття з вокалу, постановки голосу, гри на інструменті, які сприяють розвитку творчих індивідуальних здібностей і розвитку сценічної майстерності тощо.

Розвиток творчого потенціалу стає необхідною умовою становлення майбутнього учителя музичного мистецтва, його самопізнання, розвитку й розкриття його особистості. Творчість дає змогу розвивати мислення, здіб-

ності, волю, уяву, допомагає реалізувати процес самовдосконалення та формує самовпевненість і загалом педагогічний талант майбутнього вчителя. Творчий потенціал майбутніх учителів можна подати як складну, відкриту та самоорганізовану систему, яка визначає здатність майбутнього вчителя до творчого пошуку, творчої самореалізації в особистісному й професійному житті.

Розвиток творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва продовжується в процесі його професійної педагогічної діяльності. Набутий під час професійної підготовки практичний досвід творчої роботи вчитель продовжує збагачувати в педагогічній діяльності на уроках музичного мистецтва, насиченій позаурочній та гурткової роботі.

Розвиток творчого потенціалу вчителя в професійній педагогічній діяльності можна розглядати як складний процес переходу до вищих ступенів професіоналізму, коли розширюються знання про способи нестандартного розв'язання навчально-професійних завдань, відбувається збагачення досвідом творчої професійної діяльності, формуються особистісні та професійні якості, ціннісні орієнтири, уміння переосмислювати, перетворювати й застосовувати ефективний педагогічний досвід і педагогічні інновації з метою самореалізації на основі природних здібностей. Водночас творчий потенціал учителя музичного мистецтва в процесі професійної діяльності можна подати як динамічний процес, що трансформується і є складовою сукупної професійної культури фахівця.

Отже, творчий потенціал учителя музичного мистецтва як професіонала спочатку формується й розвивається в межах вищої освіти, а потім в умовах післядипломної педагогічної освіти набуває подальшого розвитку, розкриття та збагачення.

Післядипломна освіта передбачає набуття нових і вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду [7, с. 1].

Відомо, що післядипломна педагогічна освіта, як складник освіти дорослих, розподіляється на певні періоди: курси підвищення кваліфікації, міжкурсний період та самоосвітня діяльність кожного вчителя, яка триває протягом усього життя. Післядипломна педагогічна освіта вчителя музичного мистецтва передбачає розвиток творчого потенціалу вчителя в усі періоди професійної діяльності.

У системі післядипломної педагогічної освіти традиційно центральне місце відводиться підвищенню кваліфікації як спеціально організованому навчальному процесу, спрямованому на оновлення, розширення, модернізацію професійних знань і набуття нових компетентностей учителями. Так, С. Архіпова визначає підвищення кваліфікації як “підсистему неперервної освіти людини, що вирішує завдання поступального розвитку фахівця як особистості та як професіонала на основі вдосконалення його професійної діяльності, поза якою особистість реально не розвивається” [2, с. 3].

В умовах післядипломної педагогічної освіти, у процесі курсової перепідготовки вчителів музичного мистецтва їх творчий потенціал можна розвивати завдяки використанню в навчальному процесі спецкурсу “Розвиток творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва”, який складається з теоретичного та практичного блоків. Учителі мають змогу опанувати не тільки психолого-педагогічні особливості поняття “творчий потенціал”, а й пройти кілька модулів тренінг-курсу з метою розвитку практичних навичок з декількох аспектів практичної діяльності педагога, а саме: вокально-хорової роботи, хореографії, сценічної та акторської майстерності тощо. Результатом такої підготовки є розвиток творчого потенціалу тих, хто навчається, підвищення мотивації вчителів до творчої діяльності та розширення їх творчих навичок з оволодіння новітніми педагогічними, мистецькими технологіями й усвідомлення шляхів реалізації набутих знань і практичних творчих навичок у своїй педагогічній мистецькій діяльності. Більш широкі можливості для засвоєння творчих практичних навичок мають проблемні тематичні, авторські курси підвищення кваліфікації. Тематичні проблемні курси з обраної проблеми розвитку творчого потенціалу вчителя будуються за модулями, серед яких відзначимо професійний модуль, у структурі якого практичні заняття, тренінги, тематичні дискусії, конференції з обміну досвідом, причому важливого значення набуває створення ґрунтового науково-методичного та візуального супроводу навчання.

На думку Н. Клокар, нові соціально-економічні умови розвитку освіти загалом та регіонів зокрема зумовлюють необхідність розробки мобільної моделі підвищення кваліфікації, а саме: переходу від традиційної до складної (багатовимірної) моделі навчання дорослих [3].

Більш складним виявляється міжкурсний період, коли розвиток творчого потенціалу та професійної майстерності вчителів музичного мистецтва відбувається на декількох рівнях: шкільному, районному та обласному.

Так, на шкільному рівні вчитель музичного мистецтва залучається до науково-методичної діяльності навчального закладу та може бути включений до активної творчої педагогічної діяльності в межах шкільного методичного об’єднання та до роботи творчих груп учителів мистецького профілю. Обрану проблему з розвитку творчого потенціалу можна розглядати на шкільних педагогічних радах, шкільних методичних семінарах, тренінгах та засіданнях творчої групи. У процесі такої діяльності вчителі обмінюються досвідом роботи та складають методичну скарбничку вчителя, розробки уроків і виховних заходів.

На районному рівні вчителю музичного мистецтва доцільно брати участь у роботі районних методичних об’єднань учителів мистецьких дисциплін, де можуть бути організовані науково-методичні семінари, творчі майстерні тощо.

Більш широкий спектр має обласний рівень, де в міжкурсний період проходить навчання вчителів під час різноманітних науково-методичних та

науково-практичних заходів, конференцій, діяльності обласних творчих груп, а також у процесі участі в педагогічних фестивалях та конкурсах.

Період самоосвітньої діяльності вчителя не має часових меж та будується за особистісними траєкторіями кожного вчителя, які закладаються в його професійних програмах самоосвіти.

У працях С. Архангельського, М. Пшебильського, Б. Райського, Р. Сеульського, Є. Тонконової, Є. Турбовського та інших фахівців розкрито проблеми самоосвітньої педагогічної діяльності.

Основною характеристикою самоосвітньої діяльності вчителів мистецького профілю є її усвідомленість, відкритість та спрямування до індивідуальної реалізації особистісних емоційно-ціннісних завдань мистецтва в різних видах музичної діяльності. Ефективність процесу самоосвітньої діяльності вчителя залежить від побудови й організації індивідуальної програми самоосвіти та Я-концепції педагога [2].

Інноваційні підходи до планування напрямів самоосвітньої діяльності та проектування й реалізації індивідуальних програм самоосвіти вчителів доводять наявність різноманітних моделей професійного вдосконалення сучасних вчителів, які базуються на педагогічних потребах, творчих запитах учителів-практиків [2].

Мотивація до постійного самовдосконалення вчителя та спрямованість педагога-музиканта на оволодіння необхідними самоосвітніми знаннями, уміннями, здатностями набуває значущості.

Учитель, який відчуває потребу у творчості та має високий рівень мотивації до самоосвіти, повинен знати педагогічні дослідницькі цілі, а також володіти на достатньому рівні належними методами, прийомами самоосвіти [2].

Останнім часом із розвитком відкритих освітніх ресурсів та відкритої освіти в Україні вчителю музичного мистецтва надано широкий вибір для побудови самоосвітньої творчої діяльності на основі інформаційно-комунікаційних, цифрових, мережевих технологій, на дистанційних платформах та в процесі індивідуального навчання в масових відкритих електронних курсах.

Напрямами самоосвітньої діяльності вчителя музичного мистецтва можуть стати концептуально-теоретичний, психолого-педагогічний, методико-дидактичний, практично-творчий, рефлексивний тощо. Причому в межах кожного напрямку вчитель самостійно обирає необхідну суму знань та планує практично опрацювати й апробувати всі творчі завдання, які надають можливість значно підвищити індивідуальний рівень творчого потенціалу. На допомогу вчителю музичного мистецтва розроблено відеоуроки, відеомайстер-класи, новітні інтерактивні посібники з розвитку творчого потенціалу.

Висновки. Аналіз філософських, психолого-педагогічних літературних джерел дав змогу визначити періоди професійної діяльності вчителя музичного мистецтва щодо розвитку творчого потенціалу, серед яких: під-

готовчо-професійний – мистецька педагогічна професійна підготовка вчителя музичного мистецтва, курсовий та міжкурсний періоди, а також самоосвітньої педагогічної мистецької діяльності. У кожен із цих періодів відбувається розвиток творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва, який має змістовну, технологічну складові, що мають розмаїття форм. Найбільш ефективними стають курси підвищення кваліфікації з тематичними спецкурсами або тематичними проблемними авторськими курсами, а також самоосвітня діяльність педагога, яка відбувається на основі персональних педагогічних програм самоосвіти й саморозвитку.

Подальших наукових розробок потребують питання розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва, форм і методів навчання, змістовної й практичної складових тематичного спецкурсу, а також проблемних авторських тематичних курсів з обраної проблеми.

Список використаної літератури

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.
2. Дубровіна І. В. Самоосвітня діяльність як складова професійного самовдосконалення вчителів музичного мистецтва. *Народна освіта* : електронне наукове фахове видання. Київ, 2017. Вип. 3. С. 3–6. URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4995.
3. Клокар Н. І. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на закладах диференційованого підходу. *Народна освіта* : електронне наукове фахове видання. Київ, 2009. Вип. 8. С. 13–19. URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/1/statti/2klokar/2klokar.htm.
4. Коваленко А. Б. Психологія розуміння учнями творчих задач. Київ : Либідь, 1994. 116 с.
5. Кривохижа І. Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 123. С. 34–36.
6. Лобода О. В. Психолого-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього практичного психолога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2011. 239 с.
7. Про освіту : Закон України. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>.
8. Філософія : підручник / за заг. ред. М. І. Горлача, В. Г. Кременя, В. К. Рибалки. Харків : Консум, 2000. 548 с.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2017.

Лавринец А. П. Развитие творческого потенциала учителя музыкального искусства в условиях современного педагогического художественного образования

Статья посвящена проблеме развития творческого потенциала учителя музыкального искусства в разные периоды профессиональной деятельности, проанализированы условия развития творческого потенциала учителя музыкального искусства в курсовой и межкурсовой периоды, рассмотрены условия развития творческого потенциала в самообразовательной педагогической творческой деятельности.

Ключевые слова: творческий потенциал, учитель музыкального искусства, современное педагогическое художественное образование, условия развития творческого потенциала, курсовой, межкурсовой периоды, самообразование.

Lavrinets A. Development of Creative Potential of Music Teacher in the Conditions of Modern Pedagogical Musical Education

The article is devoted to consideration of the problem of creative potential development of music teacher in different periods of the professional activity, the conditions of development of creative potential of musical teacher in advanced training courses and the periods between these courses, the conditions of development of creative potential in the process of selfeducational pedagogical artistic activity are also analyzed. When speaking about artistic professional pedagogical activity, the creative development of a modern music teacher is gaining importance in different periods of his professional activity. Study of the problem of the creative development of music teachers has made it possible to determine that the creative potential of a music teacher develops significantly in the period of gaining new knowledge and practical skills during the academic training courses, as well as in the process of conducting various scientific and practical activities in the period between the courses. Selfeducational pedagogical activity is especially important for each teacher, which allows to head his or her own pedagogical work at the lessons and during the extracurricular period on pedagogical creativity, and also creates conditions for the development of creative potential of a music teacher, which allows to improve the educational process and develops the creativity of students in general. The development of the creative potential of teachers in professional educational activities can be regarded as a complex process of transition to higher levels of teacher professionalism when expanding knowledge about how to solve nonstandard training and professional tasks, it enriches experience of creative professional activities, forms personal and professional qualities, value orientations, the ability to rethink, transform and apply effective teaching experience and pedagogical innovation to fulfill natural abilities.

Key words: *creative potential, music teacher, modern pedagogical artistic education, conditions of development of creative potential, advanced training courses, intercourse periods, self-education.*